

842100 2010
149

Кара: 6268

МІЛЯЧИН

(СОКОЛ)

№ 1-2
2010

ТИЛБУРГЪУЧЛА

ДЖЕТЕГЕЙЛЕ¹

Джетегейле - джети джулдуз,
 Темиркъазыкъ - кеси джулдуз,
 Арайгъырбла Сарыайгъыр
 Джети айланыб
 Джетер джерине джетгинчи,
 Джети айланмай танг атар.

¹ Джетегейле - Большая Медведица. (Бизни аламы орталыгы).
 (Азбар этиб, солуунгу алмай, эм азында джети кере айтыргъа юрен).

Кара: 6268

Герпеген
сурахай

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
 НАЦИОНАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
 КАРАЧАЕВО-ЧЕРКЕССКОЙ
 РЕСПУБЛИКИ

ДЕПОЗИТАРИИ

БИЛДИМ, БИЛДИМ-БИЛЯЧА

Билдим, билдим, биляча,
Билячагъа - чомача,
Чомача деген - чум терек,
Терек деген - темир къая,
Къая деген - бармакъ тогъай,
Тогъай деген - токъсул марик,
Марик деген - малчы къутукъ,
Къутукъ деген - къура тары,

Тары деген - талгъыр ёгюз,
Ёгюз деген - ёрме къайиш,
Къайиш деген - къара джылан,
Джылан деген - джыланпиш!
Адайланы узун къыз,
Ары секир, бери секир,
Секиралмасанг, отха тюш,
Табанынга - къызгъан тиш.

(Азбар этиб, солуунгу алмай, 1-2 кере айтал).

ЧОТЧАЛАНЫ АЛЛА

Чотчаланы Алла (Эрикгенланы Умарны кызы), Нарсанада джашайды, математикди. Россия Федерацияны Джазыучуларыны союзуну члениди, Герман атлы литература конкурсу дипломантыды, “Кавминводну отлары” (“Огни Кавминвода” региональ газетни “Осень - 2006” конкурсу

дипломантыды, 2008 дж. аны “Тыйыншлы”) “Достойно” деген назму китабы чыкъ-гъанды. 2009 джыла Нарсанада “Джанкъозчукъ” атлы китабы басмадан чыкъды. Китаб сабий-леге аталгъан назмучукъладан къуралгъанды. Была ол назму-чукъладандыла:

ДЖАНКЪОЗЧУКЪ

Кюн турушда, къар тюбюнден
Къолчукъларын узатыб, -
Кимди, неди ёсюб келген,
Джерни кёкча джашнатыб?!

Джанкъозчукъду, джанкъозчукъду, -
Чууакъ кёклю боккачыкъ!
Джанкъозчукъду, джанкъозчукъду -
Субай санлы гоккачыкъ!

ЧАБАКЪЧЫКЪ

Джылтырауукъ чапыракъчыкъ -
Суу тубюнде чабакъчыкъ -
Къуйрукъчугъун булгъайды,
Къармакъчыкъдан джанлайды...

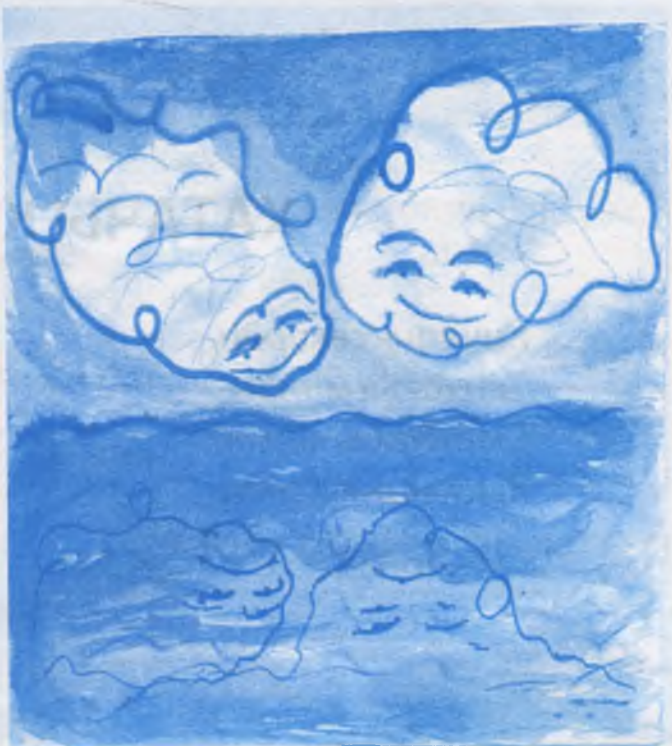

БУЛУТЧУКЪЛА

Кёкде эки булутчукъ
Чабыб - джортуб ойнайла.
Кёлге келиб джууукъчукъ,
Кюзгючюкге къарайла.

КЪАРЫЛГЪАШЧЫКЪ

Къарылгъашчыкъ, тохтама,
Джырчыгъынгы бошама,
Эжиу этиб къошулсун
Къара суучукъ джырынга.

*Къарылгъашчыкъ, тохтама,
Джырчыгъынгы бошама,
Кёкде булут чачылсын,
Кюнню бети ачылсын.*

*Къарылгъашчыкъ, тохтама,
Джырчыгъынгы бошама,
Джашил кырдык орналсын,
Баппаханчыкъ саргъалсын!*

ХАТАЧЫ КИШТИК

*Киштик секирди,
Тапхагъа минди,
Сютбашы кёрюб,
Кыскынык кирди.*

*Амма эсгериб,
Алайгъа джетди,
Киштик мурулдай,
Мурулдай кетди.*

КЪАРАКЕТЛАНЫ Соня

Къаракетланы Соня (Хубийланы Абу-Юсубню кызы) 1956 джыл Къазахстанда Чемкент областда туугъанды. Москвада Центросоюзну кооператив институтуну промтоварланы товароведениеси факультетин тауусханды. Къарачай шахарда джуаблы ишледе къуллукъ этиб тургъанды кёб джылланы.

Соня литератураны бек сюеди. Литератураны адамны джашаууну не джанына да тийишген, адамлыкъ ангыны берген, адам халини, терслик-тюзлюк шарт-сырланы ангыларгъа болушхан сейир илмугъа санайды. Литература, фольклор чыгъармаланы юслери бла халкъны джашаууну, халини юслеринден оюмлары берилгени себебли, ала окъууну, билиуню, ангылауну, тюз джашаргъа юрениуню дерсидиле, дейди.

Соня кеси да школда заманындан бери да назмула джаза тургъанды. Къарачай тилде, орус тилде да джазады. Сабийлеге джоралаб джазгъан бир къауум назмусун бу журналда береди. Бу назмучукъла кысхала болсала да, магъаналары теренди. Алада авторну поэтлик фахмусу, табыйгъатха, адамлагъа, джаныуарлагъа уллу суймеклиги, аланы оюмларын, халилерин, джюрек излемлерин терен ангылагъаны, хар кимге да, хар неге да игилик, ашхылыкъ теджегени танылады.

(Езденланы Р. С.-М.)

Къаракетланы Соня, Къарачай ш.

ЭГЕШЧИГИМ - БЕШИКДЕ

Анам, бешик тебрете,
Белляу - белляу деб джырлайды.
Эгешчигим а бешикде,
Мурулдай, къаты джукълайды.

СОРУУЛА:

Сабийни тебретген заманда бешик джырны нек джырлайдыла?

Сен бешик джырла джырлай билемисе?

АЙЮ

Айю чегетде джашайды,
Къыш дорбунда джукълайды.

Сюеди балчыкъ джаларгъа,
Джай кёгет, джилек ашаргъа.

Айю къайда джашайды, къыш неге джарайды?
Джай не ашайды?

КЪОЯНЧЫКЪЛА

Къыш сууукъда чегетчикде
Къоянчыкъла, гитчечикле,

Ды-ды-ды... - деб къалтырайла,
Бёрючюкден бугъуналла.

Къоянчыкъла нек къалтырайдыла?
Аланы къоркъутхан неди?

КИШИУ БЛА КЮЧЮК

Кюн турушда кишиучукъ
Созулуб, шош хурулдайд.
Аны эслеб, кючюкчюк
Къоркъутургъа джумулад.

Джетиб, гау-гау этеди.
Кишиу аны истемейд.
Кёлю къалад дидиуню:
“Мени джукъгъа тергемейд!..”

КИШТИКЧИГИМ

Мени гитче киштикчигим,
Ариучугъум, кирсизчигим.

Сютчюк ичери келгенди,
Ач болгъанын билдиргенди.

Кишиучукъгъа сют ичирдим, -
Мыдах мияу демейди.

Ойнаргъа тобчукъ бердим,
Энди хата этмейди.

Киштикчик ач болса, къалай “мияу” дейди?
Очукъ не хатала эте болур эди?

БЁРЮЧЮК БЛА БЁДЕНЕ

Бир бёрючюк тамам ач болгъанды. Ары-бери да айланыб, чабыб, джукъ табалмай, келе тургъанлайына, къалын хансда бёдене балачыкълагъа тюртюлгенди. “Ма хазыр аш!” - деб, бёдене балачыкъланы къатларына келгенлейине, олсагъатдан аланы аналары бёдене джетгенди. Ол бёрючюкню балаларына узала башлагъанын эслеб, джаны чыгъаргъа джетиб:

- Ой, бёрючюк, тохта, тохта! Былагъа тийме! Быладан санга хазна хайыр боллукъ тюлдю, была

тук джуммакъчыкъла болгъанларын кёресе! Андан эсе, кел мени биргеме! Мен сени тойдурууча тойдурайым! - дегенди.

- Сен мени къалай тойдураллыкъса? - деб сейирсингенди бёрючюк.

- Мен бери учуб келе, ма алай анда, ёргеде, бир мазаллы айю ёлюб тура эди. Мен сени ары элтейим. Мен башында учуб барайым, сен ызымдан чаб да кел. Не къадар дженгил барсакъ, ол къадар игиди, башхаладан алгъа барыб, иги юлюш аллыкъбыз! - дегенди бёдене.

Бөрючюкню кёзлери джаныб, бёденени ызындан чабыб тебренди. Талай сыртдан аугъандыла да, бөрючюк тамам арыгъанды. Алай а ала джеталгъан джерде айю мыллык да джокъ, башха джукъ да джокъ. Бөрючюк бёденени алдагъанын ангылагъанды да, андан ары барыргъа суймей, хансха аугъанды. Бёденени уа аны андан да узагъыракъ элтири келиб:

- Бөрючюк, арыбмы къалдынг олсагъатха? Тур, барайыкъ! - деб, къатына джууукъ къоннганды. Бөрючюк эрлай аны сермегенди да тутханды да къойгъанды. Бёденечик, эс ташламай:

- Ой, бөрючюк, къуру мени ашаб не этесе, мен ненге джетерикме!

Ашагъандан ары иги ашауча ашаргъа керексе. “Бёдене! Бёдене! Бёдене!” - де да уллу-уллу кычыр, аны эшитгенлей, кёб бёденеле учуб келликдиле, хайда тут да аша да той! - дегенди.

Кертда деб, бөрючюк алай-алай айтыб кычыргъанды. Ычхыныб, бёденечик да учуб терекге къоннганды.

- Бөрючюк, мен сени алдагъаннга санама: чабыб да иги узакъ баралмайса, кычырыб да иги хахайлаялмайса, иш тындыралмайса! Андан эсе, бар да макъа кёлню чучху, анда бир джукъ табарса! - деб, учуб кетгенди.

Бөрючюк да, андан уялыб, кеси ашарыкъ излей кетгенди.

Соруула: 1. Балаларын къутхарыр ючюн, бёдене къаллай дыгаласла этгенди?. 2. Бөрючюк кесии нек алдатханды? 3. Джан сакълар ючюн, джаныуарла дуниясында къаллай кюреш барады? 4. Табыйгъатны, джан-джаныуарланы сакъларгъа нек борчду адамгъа?

Ю Ч ТИЛЕК

(Эстон халкъ джомакъ. Къысхартылыб бериледи)

Бурун бир элни къыйырында къолайсыз тыгъырыкъчыкъда къарт къатын бла къарт киши джашагъандыла. Ол акка бла амманы балалары болмагъанды. Кеслери да бек джарлы джашагъандыла. Акканы аты Лоппи, амманы аты Лаппи болгъанды.

Лоппи акка бла Лаппи амма, джарлылыкъдан къыйналыб, инджилиб джашагъанларын бири биринден кёрюб, хаман бир-бирине дуняны къуюб, бири бирин терслеб, мурулдаб, ачууларын бир-биринден алыб тургъандыла.

Бир джолда Лоппи бла Лаппи, джарлы юйчюклеринде, къуру тепсини джанында олтуруб, быягъынлай, бир-бирине кёлкъалды

болуб, мурулдай тургъанлайларына, эшикни киши да къакъмагъанлай, эшик ачылгъан да этмегенлей, юйге бир къонакъ киргенди. Юсюнде ариу чебгени, кеси да тамам суююмлю, ариу тилли тышырыу.

- Мен сизни джарлыла болгъаныгъызны да, джашауугъызда кёб инджилгенигизни да билеме, - дегенди къонакъ. - Энди мен сизге болушургъа сюеме. Не суюсегиз да, юч тилегигизни толтурайым. Алай а ашыкъмагъыз да сагъыш этиб айтыгъыз. Даулашмагъыз, бир-биринге урушмагъыз. Иги сагъыш этигиз. Сагъыш этерге юч кюн береме.

Алай айтыб, сейир кьонакь, джер тубюне киргенча, джокь болуб кьалгъанды. Къартла да, ол сейирликге не дерге билмей, бир-бирине къараб кьалгъандыла.

Кёзлерине джукьу кирмей, къартла кёб сагъыш этгендиле, не зат тилейик деб. Джангы юй? Неге керекди джангы юй? Аны кьаллай бир кьайгъысы болады! Ачха? Ачха эрлай джоюлады да кетеди. Дагъыда джарлылыкь келир да кьалыр. Джангыдан джаш болайыкь деб тилерге? Да джашай барсанг, дагъыда къарт боласа да кьаласа!

Ол сагъышла бла къартланы эки кюнлери кетеди. Ючюнчю кюн

къарт, хоншулары мал кесген-лерин эшитиб, ала кьыйма бишире болурла, шорпасындан кесек тилеб алайым да, амма анга кьобуста туураб, щи (кьобуста шорпа) этер да, андан тойсакь, башыбызгъа бир иги акьыл келир, деб, хоншуларына барады. Ала да анга шорпа суу бередила, Лаппи амма да кьобуста шорпа этеди. Ашай башлайдыла да, Лаппи амма, мурулдаб:

- Да бу шорпамыды, сууду! Андан эсе уа, бир иги, керти кьыймабыз болса эди, муну бла ашаргъа! - дейди. Алай айтханлайына, тепсиге бир уллу кьыйма тюшеди да кьалады.

Лоппи, аны нек тюшгенин ангылаб, аммагъа урушады:

- Ой, акъылсыз джаншакъ! Табдынг тилер зат! Къыйма керекди санга! Андан эсе, бу къыйма сени бурнунга битиб къалгъа эди!

Ол алай айтыб бошар-бошамаз къыйма Лаппи амманы бурнуна тагъылгъанды да къалгъанды. Алай кючлю джабышханды - тартыб алалмаз кибик.

Не этерик эдиле! Эки тилек бошуна кетгендиле.

- Ах, къарт джаншакъ! - деб

къычырыкъдан алгъанды Лаппи. - Ах, аманлыкъчы! Сен излеген буму эди? Джашаууму аман бла ийдинг сен мени деб, мен бош айтмай кёреме! Мындан эсе, бу къыйма джокъ болсун, кёрмегеним да бу къыйма болсун!..

Айтханыча, олсагъатдан къыйма, хауада эриб кетген кибик, джокъ болгъанды...

Лоппи бла Лаппи да къарагъандыла да къалгъандыла, джукъ да алалмай.

Бир-бири бла урушуб, даулашыб турмагъа эдиле!..

(Кёч. орусчадан СЫЛПАГЪАРЛАНЫ К.А.)

1. Джомакъда джашауда бир-биринг бла келише, бир-биринги ангылай билирге кереклисине нек эс бёлунеди?
2. Бир-биринг бла урушудан, даулашыудан, мурулдаудан хайырмы болады, хатамы болады? Урунуудан, ишлеуден а?
3. Соруса, кенгеше, сюзе билиу, деб неге айтылады?
4. Гыбыр деб къаллай адамлагъа айтылады Къарачайда?

КЕЧЕРУКЪЛАНЫ БАЙДЫМАТ, СЕЙИТ-МАЗАННЫ КЪЫЗЫ

Кечерукъланы Байдымат - Къарачай - Малкъар халкъны бек белгили шайырларыны (поэтлерини) бириди. Кеси да айырыб сабийлеге атаб аслам джазады. Композиторду, бек кѣб сабий джырланы авторуду. Аны джазмачылыкъ иши 2009 джыл бизни да артыкъ да бек къууандыргъанды: кѣб заманны кюрешиб, махтаулу сѣз усталадан, белгили авторладан, фольклордан джыйгъан эмда кеси джазгъан белляулары джыйымдыкъ этиб, “Белляу” китабын чыгъаргъанды. Ызы къалын болсун,

барыбызгъа да огъурлу китаб болсун! Седиреген халкъ культурабызны, ариу адетлерибизни джангыртыу джаны бла бек керекли, уллу магъаналы китабды “Белляу”. Белляуладан сора да, китабда сабий бла байламлы адетледен, джорукъладан, тышырыугъа бек керекли халкъ билимледен, кенгешледен, саулукъ сакълауда халкъ мадарладан кѣб материал барды. Ай медет, тиражы иги болса, “Белляу” хар юйде столда турургъа тыйыншлы китабланы бири эди.

СЫЛПАГЪАРЛАНЫ Кулина.

КЕЧЕРУКЪЛАНЫ БАЙДЫМАТ

Бу белляу “Белляуданды”:

БЕЛЛЯУ

Кече сайын джукълайдыла
Киштикчикле, добар кючюк.
Сен да къалкъы, балачыгъым,
Татлы тюшле кѣрюр ючюн.

Татлы тюшле кѣрюр ючюн,
Рахат джукъла, балачыгъым, бурхучугъум!
Кенг аламны къучагъында
Джарыкъ джансын джулдузчугъунг!

Джарыкъ джансын джулдузчугъунг,
Джер бла кюнню туудукъчугъу!
Адамланы къууандыра
Джаша, мени умутчугъум!

Белляу, белляу, белляу санга,
Белляу, белляу, белляучугъум.
Эжиу эте белляуума,
Джукъла да къал, булбулчугъум!..

Белляу джырлауну сабийге магъанасы бек уллуду: сабий сабыр, фахмулу, саулукъду, тири, эсли болуб ёседи. (Ред.)

ГОККА ГЁБЕЛЕККЕЧИК

Эй, сейирлик, тамаша:
Хар зат ариу чакъгъалла,
Терекле, хансла, чырпыла
Гокка мынчакъ такъгъалла.

Чапыракълары - джомакъла,
Оюула бла джасалыб.
Уча, къона хар затха,
Ариу тебсейд гоккачыкъ

Ой, сейирлик, тамаша:
Уча турад гоккачыкъ!
Чапыракълары - къанатла,
Тебсей турад омакъчыкъ.

Уй, сейирлик, тамаша:
Уча тургъан гоккачыкъ -
Гокка тюлдю, хай-хай-хай, -
Гёбелеккед, омакъчыкъ!

1999 джыл.

КЪОЯНЧЫКЪ

- Чегет къоян, согъанчакъ,
Джай - кёктончукъ, къыш - акъчыкъ,
Тюрлю - тюрлю кийинген
Махтанчакъчыкъ, омакъчыкъ...

- Огъай, тюлдю махтанчакъ,
Къоркъуб этед согъанчакъ.
Джашау къыйынд къояннга:
Джутланган бек кёбдю анга.
Кийим келишсе заманнга,
Табды кесин сакъларгъа...

Соруула: 1. Чегет, тала къоянланы
табийгъат джай кёксюл, къыш - акъ нек
этеди?

2. Къоянчыкъланы ары-бери айланыб
секире (согъанчакъ эте) чабханларын,
кёксюл, акъ болгъанларын бир ушакъчы
махтанчакълыкъгъа нек санайды?

3. Къоянланы халилеринден не билесиз?

кара: 6268

БИДЖИЛАНЫ ИЛИЯСНЫ КЪЫЗЫДЖУЛЬЕТТА

Джультта Джөгетей - Аягъы шахарда джашайды. Ол Баш категориялы белгили устазны - Биджиланы Илияс Умаровични къызыды. Аны ана тилин бек суйгени, тилни иги билгени, назмула къураргъа бек суйгени уллу культуралы, ашхы юйдегиде ёсгенине шагъатдыла. Аны ана тилден устазы (Московскийде МОУ "Гимназия № 6") Айбазланы Аминат

Шакъманны къызы айтыудан, Джультта къарачай фольклоргъа, къарачай литературагъа къачан да айырыб уллу эс бёлюб тургъанды, иги окъугъанды. Аны себебли, бек ариу халили, адебли, билимли къызыды.

Джультта бусагъатда Къарачай шахарда Къырал университетни экономика факультетини 2-чи курсунда окъуйду. Бу назмуланы ол 10-чу классда окъугъан заманында (2007 дж.) джазгъанды.

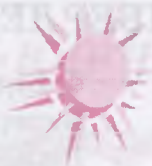
КЕРТИ АДАМ ОЛ БОЛСА...

Керек кюнде, тенгинг болса,
Инджилмез джюрек,
Керти адам ол болса,
Этилмез ишек.

Билек болур къатынгда,
Джумушунг болса,
Акъыл сёз бла, иши бла
Кёл этер санга.

Керек джерде ол сеннге -
Къарнаш - эгечинг,
Ичги сёзню айтырса, -
Токъ болур кёлюнг.

Джюрегинги джарытыр,
Себблик болур,
Сеннге иги тенг болса,
Зауукъдан толур.

Тенглик тутхан тынч болмаз, -
Сен да бил кесинг.
Кюнню тубан басалмаз:
Къатынгда - тенгинг!

Къарачай миллет кийимле

Къызла, кесигизге быллай бёрк,
түйме, чепкен тигигиз.
(Илячинчиле).

Суратны белгили джырлаучу БОТАШЛАНЫ Зурият салгъанды.
Черкес шахар, 1998 дж.

БИЛГЕРЛЕНИ МҮЙҮШҮ

КЪАРАЧАЙ-МАЛКЪАР ХАЛКЪ ЭЛБЕР ДЖОМАКЪЛА (ЭЛБЕРЛЕ)

1. Эм аллында-оракъ,
Онбешинде – толу акъ,
Отузунда бугъар,
Отуз бирде чыгъар.

(Аѳ)

6. Биз-биз- биз эдик,
Бирер ариу къыз эдик,
Джиб-джиб болуб тизилдик,
Бирем-бирем юзюлдюк.

(Мичакъла)

2. Юй башында – ала кюйюз,
Ортасында – джарты гырджын.

(Джурджула ба Аѳ)

7. Бети – къар кибик,
Татыуу – бал кибик.

(Шекер)

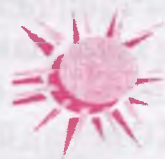
3. Сенг – сенг сенг бара,¹
Эки теке тенг бара.
Сакъалчыгъы сыза бара,
Бурунчугъу буза бара.

(Саба аъа)

8. Ары джаны – акъ къая,
Бери джаны – акъ къая,
Ортасында – сары мая.

(Такъ)

¹ Сенгкилдей бара.

4. Анасындан къызы туугъан,
Къызындан анасы туугъан.

(Сун ба буз)

5. Амма джырна чачады,
Джырна тюзге къачады.

(Буз джагъан)

9. Сенг – сенг сенг бара,
Сегиз теке тенг бара,
Суу агъачы сууда бара,
Сакъалчыгъы бура бара.

(Сун шекер)

10. Къабчыкъланы тешиучю,
Сауутлагъа тюшюучю,

(Чыхан)

СЫЛПАГЪАРЛАНЫ Кулина Абулжеримни къызы

СЁЗЛЕМЕ «ЮШЧАПЫРАКЪ»

1.

ВИЛЧАЛАРЫ: 1. Токъмакъ, сокъмакъ, джуммакъ, чакъмакъ, къармакъ, къймакъ, краймакъ, батмакъ, бармакъ. 2. Болачакъ (келир заман), къабырчакъ (джукъну башында къата башлагъан къабукъчукъ), солгъанчакъ, сангъылчакъ, къубушчакъ (ханс ат: аюу чач, къылгъан), басынчакъ (завоевателъ, ёшюн уруш этмеклик), Д.А. К.

- РМ - СЁЗЛЕМЕ.

2.

Тамырларыны орталарында - рм- харифлери болгъан тамыр, тамал сёзлени ёргеден энишге джазыгъыз. Сёздеде форма къураучу (болуш, кёблюк, заман) аффиксле болмазгъа керекдиле.

БИЛЧАЛАРЫ: Кёрмюч, къурман, джармалыкъ, сармат, джырмач (разрез - кийимде), гъырмыр (къаула, даур), гырмакъ (саламдан эшилген бау), турмуш, къурмач, тирмен, чырмауукъ (ханс), джырмыкъ (териден кесилиб алынган кент тилимди, къысха джиб), бармакъ (къолну, аякъны у чачакълары), д.а.к.

Бош кезлеге бу джануарчыкны кесини атын джазыгъыз.

ВИЛЧАРЫ: Төкөлөмүндө.

4. СЁЗЛЕМЕ “.....” ЧЫБЧЫКЪ

Бош кезлеге сёзлени тюз табыб джалсагъыз, “.....” чыбчыкны ал сёзю 7-ге ёргеден энишге джазылыб, чыбчыкны толу атын билликсиз.

1. Махтаргъа айтылгъан сёз.
2. Къайры болса да бара тургъан.
3. Назму, хапар - зат къураучу.
4. Бек мазаллы джыланнга ушаш джануар.
5. Саблы таба.
6. Игилигин айтыу, ариу айтыу, сый бериу.

- ВИЛЧАРЫ: 1. Машалла.
 2. Джалычу.
 3. Чыгъармачы.
 4. Сарыбек.
 5. Джалгъуу.
 6. Махтау.
 Чыбыкны аты: “ШОРБАТ” чыбчыкъ.
 (Къ, гъ, дж, нл бир кезге джазылгъыла).

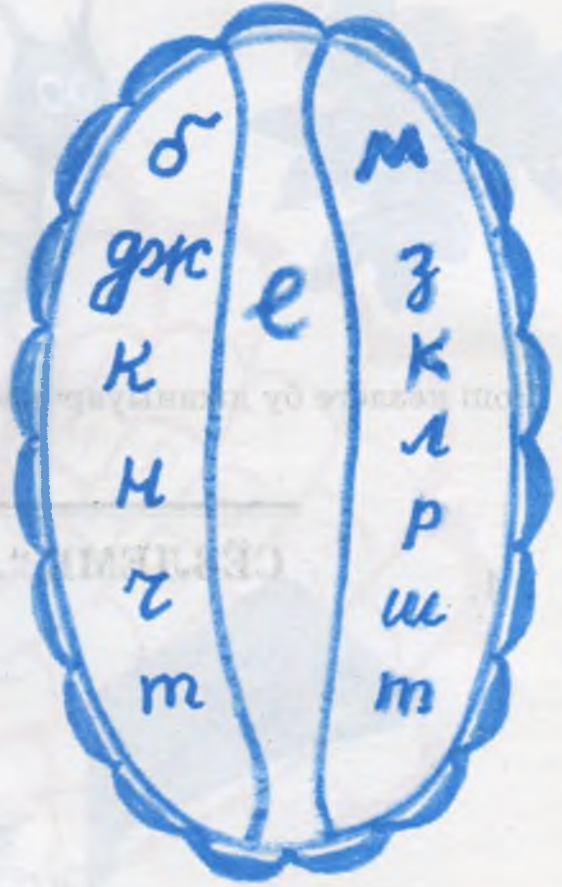
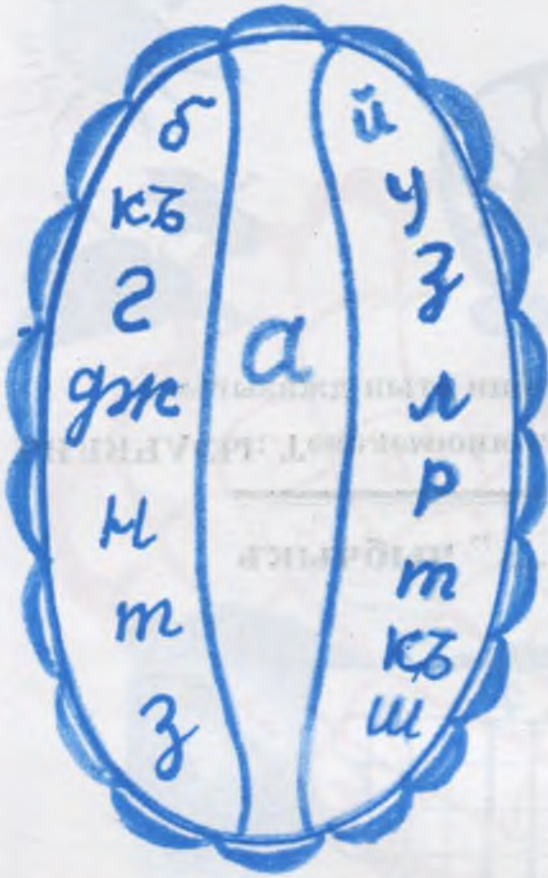

Сөзлеме “А”

Сөзлеме “Е”

5.

Бу эки сөзлемеде да сол джанында харифден башлаб, ортасында ачыкъ таууш болгъан (А” сөзлемеде “а”, “Е” сөзлемеде “е”), ахырында онг джанындагы хариб болгъан не къадар кёб сөз табаргъа керекди. Сөз ючюн, баз, бат, къаз, къал д.а.к.

“Е”: бөз, бек, бел, бер, беш; джөз, джел, джер, джем, кез (джуну кесилген, керкилген алаша джерчиги), кел, кем, кер; нек, нем, чек; тез, джай; д.а.к.

“А”: бай, бау, баз, бал, бар, бат, бакъ; къаз, къал, къар, къат, къакъ; таз; джаз, джай, джай, джал, джар, джакъ; таш, тар, тат (аша), такъ, тай; зал, зар, зат, баш, джаш, таш, бай, тау, джаш; наз, нал, нар (алтынны эм багъалычы, джылытырауу); таз, джаш; д.а.к.

“ТЮБЮН БЕГИТИГИЗ!”

Насыра Ходжа, бир джерге барлыгы болуб, джелкен¹ кемеге мингенди. Бираз баргъандан сонгура, джел уллу болуб, тенгизде уллу толкъунла чыгыб, кеме хаман джонгурчхача чайкъалыргъа къалгъанды. Кемечиле, кемени башына чыгыб, джел-

кенлерин чырмаб, байлаб башлагъанларында, Насыра Ходжа:

- Сиз къаллайла этесиз, ха?! Кеме тюбюнден чайкъалады, сиз а башына ёрлеб айланасыз. Кемени чайкъалмазын излей эсегиз, тюбюн бегитигиз! - дегенди.

“МЕН ДА ТАС БОЛУР ЭДИМ!..”

Насыра Ходжа бир джолда эшегин тас этгенди. Кюн узуну излегенди, табмагъанды. Юй бийчеси, хоншулары къошулуб излегендиле, табмагъандыла.

Сонгура Ходжа, бетин сылаб, хаман шукур этерге къалгъанды.

- Ходжа, алай нек этесе? - деб соргъандыла.

- “Шукур болсун!” - дегиз мен эшекни юсюнде болмагъаныма! Ансы мен да тас болур эдим! - дегенди Насыра Ходжа.

¹ Джелкен - парус.

АБАЗАЛЫЛАНЫ Басханукъ
10 кл., Пристань эл.

УСТАЗЫБЫЗГЪА РАЗЫБЫЗ

Дерсге къонгурау къагъылса,
Устаз киреди, ышарад,
Саламлашад да, классда
Сюйген дерсибиз башланад.

Ана тилден окъутады
Мен бек суйген устазым -
Тохтарны къызы Людмила,
Махтауу уллуду аны.

Дерсни билмеген сохтагъа
Къыджырамаз, не урушмаз,
Ангылатад джангыдан да,
Болушмайын чырт къоймаз.

Дерсде хали, адеб, тил деб,
Кёб ашхы зат ангылатад,
Адамлыкъ нед, бил юрен, деб,
Барыбызгъа ол борч салад.

Устазыбызгъа бек разыбыз,
Бизге кёб зат юретеди.
Хар сабийге да эс ийиб,
Кючюн аямай кюрешеди.

АБАЗАЛЫЛАНЫ Басханукъ къарачай тил бла литературадан устазы
ЁЗДЕНЛАНЫ Людмила Тохтаровна бла.

БОЛАТЧЫЛАНЫ Фатима,
Пристань, 9 кл.

ПРИСТАНЬ ЭЛИМ

Бек келбетлид Пристань элим,
Төгереги - чегет, тала...
Джери - чомарт, игид битим,
Адамлары - урунганла...

Элчилерим - адеблиле,
Керек кюнде - бирикгенле.
Хар бирибиз борчлубуз биз
Тюз джашаргъа ёмюрюбюзде.

Ким да сюед туугъан элин,
Мен да сюеме элими.
Насыблыгъа санар эдим,
Элиме джарасам, кесими.

ШКОЛ

Школ тамам бир мазаллы китабчад,
Бетлеринде кёб керек зат джазылгъан.
Кёб билимге ие бола бараса,
Ол китабны иги ангылаб окъусанг.

**Одал чапыракъ
(Мать - и - мачеха
обыкновенная)**

**Такьюзюк
(Рябина обыкновенная)**

Художественно-просветительный
журнал для детей "ИЛЯЧИН" (СОКОЛ).
Издается с 1997 г. Выходит 4 раза в год.

Салпагарова К.А. (гл. ред., учред.), Джуккаева Б.Ю. (зам. гл. редактора).
Журнал зарегистрирован региональным управлением Госкомпечати КЧР 18.04.96 г.
Свидетельство № Ж 0055. Журнал "ИЛЯЧИН" ("Сокол") № 1-2 2010 г.

На карачаевском и русском языках.

Художественный редактор - Узденова Ф.Б.

Формат 60x84 1/8 . Бумага офсетная. Печать офсетная. Печ.л. 1,0.

Тираж 3000. Заказ № 256.

Отпечатано в ООО "Полиграфист-2". Св-во № 1040900954093 от 03.02.2004 г.

Цена свободная.

Адрес редакции: г. Черкесск, ул. Фабричная, 139.

Материалы и письма присылать по адресу: г. Черкесск, 369000, ул. Революционная, 89. Салпагаровой К.А.